



Joukko, massa ja julkiso¹

Joukko

Alun perin kollektiivista käyttäytymistä pohtivien sosiologien kiinnostus suuntautui pääosin joukkojen tutkimiseen. Tämä kiinnostus kukoisti varsinkin 1800-luvun lopulla ja tuolloin eritoten Ranskassa. Elävimmän ilmaisunsa se sai Gustave Le Bonin klassikossa *Joukkosielu*. Tämä ja muut teokset ovat tarjonneet kosolti joukkojen luonnetta ja käyttäytymistä koskevia oivalluksia, vaikka paljon onkin vielä tietämättömyyden verhossa.

Vuonna 1946 alunperin julkaistussa Blumerin artikkelissa tarkastellaan kolmen yhteiskunnan laitostuneen järjestyksen ulkopuolelle sijoittuvan ihmiskoostuman – joukon, massan ja julkison – tunnuspiirteitä. Nämä koostumat erottuvat toisistaan niille ominaisten vuorovaikutusmuotojen nojalla. Itse asiassa joukkoa, massaa ja julkisoa voitaisiin pitää nimetyksinä tietyille yhteiskunnassa havaittaville ja toisistaan eroaville vuorovaikutusmuodoille. Tiedotustutkimus-lehden tämänkertaisen teeman kannalta keskeisin muodostuma on julkiso. Artikkelin mukaan termi viittaa ihmisryhmään, (a) joka on kasvokkain jonkin kysymyksen kanssa, (b) joka on eri mieltä siitä, kuinka kysymystä on käsiteltävä, ja (c) joka on antautunut keskustelemaan asiasta. Keskustelun tähtäimenä on julkison synnyttäneen kysymyksen ratkaisu.

Joukkotyypit. Joukot jakautuvat näppärästi neljään tyyppiin. Ensimmäinen voidaan ristiä *tilapäis*joukoksi. Esimerkkinä on näyteikkunassa tapahtuvaa esitystä kadulla tuijottava väki. Tilapäisjoukko on olemassa hetkellisesti. Vielä tärkeämpää on, ettei se ole juurikaan järjestynyt eikä siitä voida puhua ykseytenä. Sen jäsenet voivat tulla ja mennä, kohdistaa vain hetkellistä huomiota joukon kiinnostuksen herättäneeseen kohteeseen ja astua hyvin ohimeneviin yhteyksiin toistensa kanssa. Vaikka joukon synnyn mekanismit toimivat tilapäisjoukoissakin, niiden ala on niin rajoitettu ja toiminta niin heikkoa, että tämä

joukkotyyppi voidaan sivuuttaa pitemmittä puheita.

Toista tyyppiä voidaan kutsua *totunnais*joukoksi. Sitä edustaa esimerkiksi jännittävän pesäpallo-ottelun katsomo. Katsojat käyttäytyvät olennaisesti tilapäisjoukon tapaan paitsi että käyttäytymismuodot ovat vakiintuneita ja säänneltyjä. Kolmas tyyppi on *toimiva*, hyökkäävä joukko, jota edustaa parhaiten vallankumousjoukkio tai lynkkauslauma. Tämän joukkotyypin tunnistaa siitä, että sillä on aie tai tavoite, jota kohti joukon toiminta suuntautuu. Juuri tätä joukkotyyppiä on tarkasteltu lähes kaikessa joukkotutkimuksessa. Viimeinen tyyppi on *itseään ilmaiseva* eli 'tanssiva' joukko. Tällaiset joukot ovat tyypillisiä uskonnollisten laukojen syntyessä. Niiden tunnusmerkkinä on, että kiihkoa ilmaisevat kehon liikkeet toimivat purkautumistienä suuntautumatta mihinkään tavoitteeseen.

Joukkojen synty. Joukon synnyn olennaiset vaiheet tuntuvat aika selviltä. Aluksi tarvitaan jokin jännittävä tapaus, joka vangitsee ihmisten huomion ja herättää heidän kiinnostuksensa. Kun tuo tapaus valtaa yksilön mielen ja sävähdyttää häntä kiihottavalla luonteellaan, hän todennäköisesti menettää jotain tavanomaisesta itsehillinnästään ja joutuu tuon kiihdyttävän kohteen valtaan. Edelleen herättämällä yllykkeitä ja tunneliikkeitä tällainen kokemus luo kiihkeän tilanteen, joka painostaa yksilöä toimintaan. Siten saman sävähdyttävän tapahtuman kiihdyttämä väki on juuri tämän seikan tähden altis käyttäytymään joukon tavoin.

Tämä käy selväksi toisessa vaiheessa – tungeksinnan alkaessa. Yksilöiden jännitetilaa, jota jokin kiihdyttävä tapaus on kohottanut, saa heidät liikehtimään ympäriinsä ja juttelemaan keskenään. Tungeksinnassa kiihtymyksen idut alkavat kasvaa. Kunkin yksilön kuume välittyy muihin ja kun se, kuten yllä vihjaistiin, heijastuu takaisin itsekuhunkin, se voimistaa kunkin yksilön jännitetilaa. Tungeksinnan silmiinpistävä vaikutus on yhteisen mielialan, tunteen tai tunneperäisen yllykkeen leviäminen ja vahvistuminen. Tämä voimistaa yhteishenkeä, jolloin yksilöt herkistyvät ja tulevat hyvin vastaanottavaisiksi toisilleen ja jolloin kaikki ovat yhä alttiimpia toimimaan yhdessä kollektiivisena yksikkönä.

Tungeksinnasta saattaa seurata toinenkin merkittävä seikka, jota voidaan pitää kolmantena tärkeänä vaiheena toimivan joukon synnyssä. Tämä on se, että esiin nousee yhteisen huomion kohde, johon ihmisten yllykkeet, tuntemukset ja kuvitelmat kohdentuvat. Toisinaan yhteinen kohde on se kiihdyttävä tapaus, joka sai kohun aikaan, mutta paljon useammin se on mielikuva, joka on rakentunut ja kiteytynyt tungeksinnassa tapahtuneen juttelun ja toiminnan myötä. Kiihkon tavoin tämä mielikuva tai kohde on yhteisesti jaettu. Sen merkitys on siinä, että se tarjoaa ihmisille yhteisen suuntautumispisteen antaen siten heidän toiminnalleen yhteisen tavoitteen. Tuollaisen yhteisen tavoitteen synnyttyä joukko pystyy toimimaan yhdessä tarkoitushakuisesti ja johdonmukaisesti.

Viimeisenä vaiheena voidaan pitää joukon tavoitetta vastaavien yllykkeiden vahvistamista ja lietsomista siihen pisteeseen, että jäsenet ovat valmiit toimimaan niiden mukaan. Tämä yllykkeiden kasvaminen ja kiteytyminen on tulosta vastavuoroisesta kiihdytyksestä, joka tapahtuu tungeksinnassa ja vastauksena johdon toimiin. Siihen vaikuttavat pääasiassa mielikuvat, jotka heräävät suggestio- ja jäljittelyprosessin myötä ja joita vastavuoroinen hyväksyntä tukee. Kun joukon jäsenillä on yhteinen, kiteytyneeseen mielikuvan kohdistuva ja syvän yhteistunnon tukeva yllyke, he ovat valmiit toimimaan toimivalle joukolle tyypilliseen hyökkävään tapaan.

Toimiva joukko

Voimme kuvailla nyt toimivan – tai kuten jotkut kirjoittajat sanovat psykologisen – joukon luonnetta. Huomattakoon ensiksikin, että tuollainen ryhmä on spontaani ja elää ohimenevässä nykyisyydessä. Tällaisena se ei ole yhdistys tai kulttuurinen ryhmä. Sillä ei ole sen toimintaa ohjaavaa perintöä tai kasautunutta traditiota eikä myöskään sovinnaitapoja, vakiintuneita odotuksia tai sääntöjä. Siltä puuttuu muitakin yhdistyksen tai yhteisön tunnuspiirteitä kuten vakiintunut sosiaalinen järjestys, kiteytynyt työnjako, vakiintunut roolirakenne, normisto ja moraalinen säännöstö sekä tietoisuus omasta identiteetistä taikka tiedostettu 'metuntemus'. Siten se ei toimi vakiintuneiden sääntöjen vaan heränneen yllykkeen pohjalta. Aivan kuten se tässä mielessä on ei-kulttuurinen ryhmä, se on myöskin ei-moraalinen ryhmä. Tämän seikan pohjalta on helppo ymmärtää, että joukon toiminnot voivat olla outoja, pelottavia, joskus kammottaviakin. Koska joukko ei toimi sitä ohjaavan määritelmä- tai sääntökokoelman vaan yllykkeen pohjalta, se on oikullinen, vastuuton ja altis suggestiolle.

Joukon luonne voidaan käsittää paremmin, kun tarkastellaan tyyppillisen jäsenen tilaa. Tällainen yksilö menettää tavallisen kriittisen ymmärryksensä ja itsehillintänsä kun hän astuu samalle aaltopituudelle joukon muiden jäsenten kanssa ja kun häneen tarttuu heitä hallitseva kollektiivinen kuume. Hän reagoi välittömästi ja suoraan muiden huomautuksiin ja toimiin sen sijaan että tulkitسی näitä eleitä kuten hän tekisi toimiessaan tavanomaisesti. Hänen kyvyttömyytensä tarkkaila toisten toimia ennen niihin reagoimista ilmenee myös hänen toimintataipumuksissaan. Niinpä ne yllykkeet, joita myötäelävä osallisuus kollektiiviseen kiihkoon on hänessä herättänyt, kumpuavat hänestä välittömästi esiin sen sijaan että hän alistaisi ne arviointinsa kohteeksi. Nimenomaan tämä tila on merkki suggestioalttiudesta; se selittää, miksi suggestiolla on joukossa niin silmiinpistävä rooli. Huomattakoon kuitenkin, että alttius suggestioon on olemassa vain heränneiden yllykkeiden suuntaisena; yllykettä vastaan sotivat suggestiot sivuutetaan. Tätä seikkaa eivät joukkokäyttäytymisen tutkijat ole useinkaan huomanneet.

Tavanomaisen kriittisen tulkintakyvyn menetys sekä yllykkeiden ja kiihkoutuneiden tuntemusten herääminen selittävät aidon joukon jäsenille niin tyyppillistä outoa, intohimoista ja hämmentävää käyttäytymistä. Yllykkeet, jotka yksilö tavallisesti alistaisi arvostelukykyensä ja itsehillintänsä tiukkaan valvontaan, pääsevät nyt ohjaksitta valloilleen. Se että monet näistä yllykkeistä lienevät atavistisia luonteeltaan, ei ole yllätys kuten ei näin ollen sekään, että itse käyttäytyminen on suurelta osin väkivaltaista, julmaa ja tuhoisaa. Edelleen yksilöä vallassaan pitävien yllykkeiden ja tuntemusten vastukseton purkautuminen, minkä muiden ihmisten tuki näennäisesti pyhittää, antaa hänelle tunteen vallasta, paisuttaa hänen miinänsä ja saa hänet tuntemaan itsensä suorasekäiseksi. Mitä luultavimmin hän tuntee toimivansa vakaumuksesta ja kokee itsensä voittamattomaksi.

Joukkokäyttäytyminen ymmärretään paremmin oivallettaessa nämä yksilöjäsentä koskevat seikat: itsehillinnän ja kriittisen arvostelukyvyn katoaminen, normaalisti lähestulkoon tukahdutettujen yllykkeiden ja tuntemusten esiinhyöky, paisuva voiman- ja vallantunto sekä alttius kumppaneiden suggestiolle. Pidettävään mielessä, että tämä joukon jäsenten tila johtuu heidän syvästä yhteishengestä ja toistensa vastavuoroisesta kiihotuksesta ja että tämä toimivan joukon yhteishenki on vuorostaan jäsentynyt yhteisen toimintatavoitteen ympärille. Huomion yhteinen kohdentuminen, yhteishenki ja yksilön sulautuminen joukkoon – nämä kaikki ovat toistensa eri vaiheita. Ne selittävät joukon yhtenäisyyden ja sen käyttäytymisen yleisluonteen.

Joukkion synnyn ehkäisemiseksi tai syntyneen joukkion hajottamiseksi on tarpeen suunnata huomio uudelleen niin, ettei se kohdistu kollektiivisesti yhteen kohteeseen. Tämä on joukkojen hallinnan pohjimmainen teoreettinen periaate. Sikäli kuin jäsenten huomio suuntautuu eri kohteisiin, he muodostavat kokoelman yksilöitä eivätkä syvän yhteistunnon yhdistämää joukkoa. Niinpä ihmisten saattaminen paniikkitilaan, heidän kiinnostuksensa ohjaaminen toisiin kohteisiin tai heidän kietomisensä keskusteluun ja väittelyyn ovat eri keinoja, joilla joukko voidaan hajottaa.

Tässä tarkastelussa on tuotu esiin joukon psykologinen side – taikka henki, jota voidaan kutsua 'laumasieluisuudeksi', E.A. Rossin osuvaa ilmausta käyttäen. Ajateltaessa asiaa laumasieluisuuden pohjalta on selvää, että monetkin ryhmät voivat omaksua joukon piirteitä vaikka eivät olisikaan kooltaan niin pieniä kuin esimerkiksi lynkkausjoukkio. Tietyissä oloissa koko kansakunnasta voi tulla joukon kaltainen. Jos ihmisten mielen valtaa sama hätkähdyttävä tapaus tai kohde, jos heidän vastavuoroisesti yltyvä kiihkonsa nousee huippulukemiin ja jos heillä on vahvoja yllykkeitä suunnata toimintansa kohti heidän mielensä vanginnutta kohdetta, he alkavat toimia joukon tavoin. Laajamittaisesti tällaista käyttäytymistä edustavat tapaukset, joissa – kuten isänmaallisuushysteriassa – on kyse sosiaalisesta tartunnasta.

Itseään ilmaiseva joukko

Itseään ilmaisevan joukon tunnuspiirre. Kuten on käynyt ilmi, toimivaa joukkoa leimaa huomion kohdistuminen johonkin yhteiseen tavoitteeseen tai päämäärään, jolloin joukon toiminta on yhtä kuin päämäärään pyrittäessä toteutettu käyttäytyminen. Itseään ilmaisevaa joukkoa luonnehtii tälle vastakkainen tunnusmerkki, nimittäin kääntyneisyys sisäänpäin. Tällaisella joukolla ei ole päämäärää tai tavoitetta – se kuluttaa yllykkeensä ja tuntemuksensa pelkästään ilmaisulliseen toimintaan, usein pidäkkeettömään keholliseen liikehdintään, joka vailla muita tarkoituksiperiä purkaa jännitteitä. Tällaisen käyttäytymisen korostuneita muotoja nähdään orgioissa, karnevaaleissa ja alkukantaisten heimojen joukkotansseissa.

Vertailukohtana toimiva joukko. Selitettäessä itseään ilmaisevan joukon luonnetta on huomattava, että tuo joukko vastaa syntynsä ja perusominaisuuksiensa puolesta pitkälti toimivaa joukkoa. Se koostuu huuman valtaamista ihmisistä, jotka tungeksivat ja näin tehdessään levittävät ja lietsovat kiihtymystä. Heidänkin parissaan kehkeytyy yhteistunto, jonka vallitessa he reagoivat toisiinsa äkillisesti ja vaistonvaraisesti. Yksilöt kadottavat tietoisuuden omasta minästään. Heräävät yllykkeet ja tuntemukset eivät ole enää niiden ohjasten ja pidäkkeiden alaisia, joiden avulla yksilö niitä tavallisesti hallitsee. Näiltä osin itseään ilmaiseva joukko on olennaisesti sama kuin toimiva joukko.

Peruserona on, ettei itseään ilmaiseva joukko kehitä mielikuvaa mistään päämäärästä tai tavoitteesta. Näin suggestio ei toimi rakentaen toimintasuunnitelmaa. Koska joukolla ei ole tavoitetta, jota kohti se voisi pyrkiä, se voi purkaa heränneen jännitteen ja huuman vain liikehtimällä kehollisesti. Lyhyesti sanoen joukon on toimittava, mutta koska sillä ei ole toimintaa suuntaavaa tavoitetta, se antautuu pelkästään kiihkeään liikehdintään. Joukon kiihko lietsoo jatkuvaa kiihtymystä, joka ei kuitenkaan jäsenny minkään tarkoitushakuisen toiminnan ympärille, jota joukko pyrkisi toteuttamaan. Tällaisessa tilanteessa kuumeisten tunteusten ilmaisusta tulee oma päämääränsä; siten käyttäytyminen voi ilmetä nau-

runa, itkuna, ulvontana, juoksenteluna ja tanssina. Äärimmillään se voi ilmetä suusta pursuavana mongerruksena tai rajuina kehollisina kouristuksina.

Rytminen itseilmaisuus. Ehkä kiintoisin piirre tässä itseilmaisullisessa käyttäytymisessä – kun siinä toimitaan yhteisesti – on sen taipumus hakeutua rytmiseen muotoon. Käyttäytymisen toistuessa riittävän usein ja riittävän yhteistunnon valitessa ihmiset alkavat soinnuttaa toimintansa täysin yhteen. On helppo nähdä, että tuloksena tästä voi olla jotain kollektiivisen tanssin tapaista. Juuri tämän nojalla itseään ilmaisevaa joukkoa voidaan kuvata tanssivaksi. Voidaankin sanoa, että aivan kuten toimiva joukko kehittää yhteisyyttään luomalla yhteisen tavoitteen, itseään ilmaiseva joukko tuottaa yhteisyyttä ilmaisemalla rytmisesti jännitteitään.

Tämä seikka on erittäin merkittävä, sillä se valaisee tärkeällä tavalla kiinnostavaa yhteyttä 'tanssivan' käyttäytymisen ja alkukantaisten uskonnollisten tunteiden välillä. Tämän näkökohdan kuvaamiseksi on syytä tarkastella yksilön kokemusta tanssivassa joukossa.

Yksilö itseään ilmaisevassa joukossa. Yksilön niiltä saamat yllykkeet, joiden kanssa hän tuntee kuuluvansa yhteen, heikentävät hänen tavanomaista itsehillintäänsä sekä herättävät ja lietsovat hänessä impulsiivisia tuntemuksia, jotka valtaavat hänen mielensä. Hän kokee, että hänet sieppaa mukaansa henki, jonka alkuperä on tuntematon mutta jonka vaikutuksen hän tuntee vahvasti. Erityisesti kahdenlaisissa oloissa tämä kokemus voi johtaa haltioituneeseen hurmostilaan, jolla on pyhän tai jumalallisen leima. Yksi on kokemuksen *katharsis*luonne. Yksilö, joka on ollut jännittynyt, huolten piinaama, ehkä jopa ahdistunut, vapautuu näistä yhtäkkiä ja kokee sen riemun täyteyden, jonka huojennus tuottaa. Se mielihyvää ja hilpeys, joka tästä orgaanisesta tyydytyksestä seuraa, tekee kokemuksesta merkityksellisen. Ja koska tämä mieliala vallitsee yksilöä niin pidäkkeettä ja täydelleen, hän kokee helposti, että hänet on vallannut tai läpäissyt jonkinlainen yliaistillinen henki. Toiseksi kokemus saa uskonnollista sävyä siitä hyväksynnästä ja tunnustuksesta, joka sisältyy samanmielisiltä kumppaneilta saatuun tukeen. Se seikka, että muut jakavat saman kokemuksen, pyyhkäisee kaikki kokemusta koskevat epäilyt syrjään ja mahdollistaa sen varauksettoman hyväksynnän. Kun kokemus suo eheän ja täyden tyydytyksen, kun se saa osakseen sosiaalista kannustusta, hyväksyntää ja tukea ja kun siihen liittyy tunne antautumisesta jonkin ulkopuolisen voiman mysteeriseen valtaan, siitä tulee helposti luonteeltaan uskonnollinen.

Kollektiivisen hurmoksen kehitys. Kun itseään ilmaiseva joukko on tuollaisen kollektiivisen hurmoksen huipulla, taipumuksena on heijastaa tämä tunne kohteisiin, joiden aistitaan olevan jossain likeisessä yhteydessä siihen. Tämä tekee noista kohteista joukon jäsenille pyhiä. Ne voivat vaihdella; kohteena voi olla henkilö (kuten uskonnollinen profeetta), tanssi, laulu tai jokin aineellinen esine, jonka on koettu liittyvän hurmoskokemukseen. Tällaisten pyhitettyjen kohteiden ilmaantuminen rakentaa perustan kulttien, lakojen ja alkukantaisten uskontojen muodostumiselle.

Kaikki itseään ilmaisevat joukot eivät saavuta tätä kehitystasetta. Useimmat niistä eivät ylitä varhaista tungeksinta- ja huumavaihetta. Mutta niillä on piilevää voimaa tehdä tämä, ja niinpä niillä on, jos kohta vaimeassa muodossa, monia niistä ominaisuuksista, jotka luonnehtivat tuon vaiheen ylittäviä joukkoja.

Itseään ilmaisevan joukon ei – kuten ei toimivankaan joukon – tarvitse rajoitua pieneen ja tiiviiseen ryhmään, jonka jäsenet ovat välittömässä fyysisessä kos-

ketuksessa toisiinsa. Sille luonteenomaista käyttäytymistä voi tavata tuolloin tällöin isoissakin ryhmissä, jopa koko kansakunnan piirissä.

Arviointia. On paikallaan tehdä lyhyt arvio toimivasta ja itseään ilmaisevasta joukosta. Molemmat ovat ryhmittyminä spontaaneja. Niiden muoto ei kuten ei rakennekaan palaudu mihinkään pysyvään kulttuuriin tai sääntöjoukkoon; sen sijaan niille tyypilliset rakenteet kumpuavat kuin itsestään huuman valtaamien yksilöiden tungeksinnasta. Toimiva joukko suuntaa jännitteensä kohden tavoitetta ja järjestyy näin toimintasuunnitelman ympärille; itseään ilmaiseva joukko pelkää purkaa jännitteensä ilmaisullisessa liikehinnässä, joka tapaa muotoutua rytmiseksi ja joka rakentaa yhteisyyttä tällä tavoin.

Kummassakin joukossa yksilö kadottaa paljon tavallisesta, tietoisesta käyttäytymisestään. Kollektiivisen kiihkon sulatusastia tekee hänestä helposti muovautuvan. Hänen minänsä aiemman organisaation murruttua hänelle käy mahdolliseksi kehittää uusia toiminta- ja käytöstapoja ja kiteyttää minälleen uusi organisaatio uusia ja aiemmasta eroavia latuja pitkin. Tässä mielessä joukkokäyttäytyminen on väline sosiaalisen järjestyksen ja minän rakenteen murtamiseksi ja samalla mahdollinen keino synnyttää niin uusia toiminta- ja käytöstapoja kuin persoonallisuusmuotojakin. Toimiva joukko edustaa yhtä tämän uudelleenjärjestymisen vaihtoehtoista uraa – hyökkävään käyttäytymisen kehittämistä silmämääränä tavoiteltu sosiaalinen muutos. Tämän uudelleenorganisointimuodon voidaan katsoa luovan uutta poliittisen järjestyksen alueella. Itseään ilmaiseva joukko edustaa toista vaihtoehtoa – sisäisten jännitteiden purkamista käytöksellä, josta tapaa tulla pyhää ja syvien tuntemusten leimaamaa. Tämän voidaan katsoa luovan uutta uskonnollisen järjestyksen ja käyttäytymisen alueella.

Massa

Termi *massa* on valittu tarkoittamaan toista alkeistason spontaanis-kollektiivista ryhmittymää, joka monelta osin muistuttaa joukkoa mutta joka toisissa suhteissa eroaa siitä perustavasti. Massaa edustavat ihmiset, jotka ottavat osaa massakäyttäytymiseen – esimerkkinä ne, joita huumaa jokin kansallinen tapaus tai jotka ryntäävät valtaamaan maata, taikka ne, joita kiinnostaa lehdistön kertoma murhaoikeudenkäynti tai jotka osallistuvat johonkin laajaan siirtolaisaaltoon.

Massan tunnusmerkit. Näin ymmärretyllä massalla on joukko tunnusomaisia piirteitä. Ensiksikin sen jäsenet voivat tulla erilaisista elinympäristöistä ja kaikista mahdollisista yhteiskuntakerroksista. Siihen kuuluvilla ihmisillä voi olla eri luokka-asema, erilainen ammatti, erilaiset kulttuuriset taidot ja kyvyt sekä eri varallisuustaso. Tämän voi havaita vaikkapa murhaoikeudenkäyntiä seuraavasta ihmismassasta. Toiseksi massa on nimetön ryhmä. Tarkemmin sanoen se koostuu anonyymeistä yksilöistä. Kolmanneksi massan jäsenten vuorovaikutus ja kokemusten vaihto on niukkaa. He ovat tavallisesti toisilleen nimettömiä ja fyysisesti erossa toisistaan niin että joukolle tyypillinen tungeksinta on heidän parissaan mahdotonta. Neljänneksi massa on järjestynyt hyvin löyhästi, joten se ei pysty toimimaan niin yhtenäisenä ja yhteensointuvalla tavalla kuin joukko.

Yksilöiden rooli massassa. Massan koostuminen moninaiisiin paikallisiin ryhmiin ja kulttureihin kuuluvista ihmisistä on tärkeä seikka osoittaessaan, että sen jäsenten huomion puoleensa vetävä kohde sijoittuu paikallisten kulttuurien ja ryhmien ulkopuolelle. Siksi tätä kiinnostuksen kohdetta ei voi määrittellä eikä

selittää paikallisten ryhmien sääntöjen tai ymmärryksen pohjalta. Massakiinnostuksen kohde ohjaakin ihmisten huomion pois heidän paikallisista kulttuureistaan ja elämämpiireistään ja suuntaa sen kohti laveampaa maailmaa, kohti alueita, joita eivät määrittele eivätkä hallitse säännöt, sääntelyt tai odotukset. Tältä osin voidaan ajatella, että massa koostuu erillisistä ja toisilleen vieraista yksilöistä, jotka ovat kasvokkain kiinnostavien mutta samalla hämmentävien kohteiden ja elämänalueiden kanssa. Niitä ei ole helppo ymmärtää eikä jäsentää. Niinpä massan jäsenet ovat tällaisten seikkojen edessä luultavasti ymmällään ja epävarmoja siitä, kuinka toimia. Ja koska he eivät pysty viestimään keskenään muuta kuin rajoitetusti ja epätäydellisesti, heidän on pakko toimia erikseen, siis yksilöinä.

Yhteisö/yhteiskunta ja massa. Tästä lyhyestä luonnehdinnasta käy ilmi, ettei massalla ole yhteisön tai yhteiskunnan ominaisuuksia. Siltä puuttuu sosiaalinen organisaatio eikä sillä ole kiteytyneitä tapoja tai perinnettä, vakiintunutta sääntöjen tai rituaalien joukkoa, jäsentynyttä tuntemusten kokonaisuutta, arvoasemapohjaista roolirakennetta tai vakiintunutta johtajuutta. Massa on pelkästään erillisten, irrallisten ja nimettömien yksilöiden koostuma. Niinpä massakäyttäytymistä ajatellen se on homogeeninen. Voidaan sanoa edelleen, että koska massan käyttäytyminen ei perustu ennalta oleviin sääntöihin tai odotuksiin, se on spontaania, luonnostaan syntyvää ja alkeistasoista. Tältä osin massa muistuttaa pitkälti joukkoa.

Toisaalta löytyy myös tärkeitä eroja. Kuten jo todettu, massa ei tungeksi eikä sen jäsenten välillä ole vuorovaikutusta niin kuin joukossa. Päinvastoin yksilöt ovat irrallaan toisistaan eivätkä tunne toisiaan. Tämä tarkoittaa, ettei yksilö kadota massassa tietoisuutta itsestään vaan saattaa päinvastoin tiedostaa itsensä hyvinkin tarkoin. Ja sen sijaan että hän toimisi reagoiden niiden taholta tulevaan suggestioon ja kiihkon lietsontaan, joiden kanssa hän on samalla aaltopituudella, hän toimii reagoiden siihen kohteeseen, joka on kiinnittänyt hänen huomiotaan. Hän siis toimii sen herättämien mieleenjohtumien pohjalta.

Massakäyttäytymisen luonne. Tämä herättää kysymyksen siitä, kuinka massa käyttäytyy. Vastaus on, että kukin yksilö toimii omien tarpeidensa pohjalta. Massakäyttäytyminen kulkee paradoksaalisesti yksilöllisen toiminnan latuja sukeutumatta yhteensovitetuksi toiminnaksi. Yksilötoiminnat ovat pääasialliselta luonteeltaan valintoja kuten uuden hammastahnan, kirjan, näytelmän, puolueen, muotiuutuuden, filosofian tai uskon valinta. Valinnat pohjautuvat massakiinnostuksen kohteen epämääräisesti herättämiin mieleenjohtumiin ja tuntemuksiin. Vaikka massakäyttäytyminen onkin kasa yksilöllisiä uria kulkevia toimintoja, se voi nousta hyvinkin merkittäväksi. Jos urat kulkevat samaan suuntaan, massalla saattaa olla suunnaton vaikutus. Tämän osoittavat ne laajamittaiset vaikutukset, joita laitokset joutuvat kokemaan massan valikoivan kiinnostuksen muuttuessa. Tällaiset kiinnostus- tai makumuutokset voivat hajottaa puolueen tai syöstä liikelaitoksen konkurssiin.

Kun massakäyttäytyminen järjestyy esimerkiksi liikkeeksi, siitä tulee massakäyttäytymisen sijasta luonteeltaan sosiaalista. Sen koko luonne muuttuu, kun sitä alkavat jäsentää rakenne, ohjelma, määrittelevä kulttuuri, perinteet, etukäteiset säännöt, sisäryhmäasenne ja me-tietoisuus. Tästä syystä massakäyttäytyminen on ollut perusteltua rajoittaa yllä kuvattuihin muotoihin.

Massakäyttäytymisen kasvava merkitys. Modernin kaupungistuneen ja teollistuneen elämän oloissa massakäyttäytyminen on laajentunut ja käynyt yhä merkittävämmäksi. Tämä johtuu etenkin niistä seikoista, joiden vaikutuksesta ih-

miset ovat erkaantuneet paikallisryhmistään ja -kulttuureistaan. Siirtolaisuus, asuinpaikan vaihto, lehdistö, elokuvat, radio ja kasvatusta ovat kaikki irrottaneet ihmisiä totunnaisilta juuriltaan ja heittäneet heidät uuteen avarampaan maailmaan. Kohdatessaan tämän maailman heidän on ollut pakko sopeutua pitkälti ilman apua tehtyjen valintojen pohjalta. Valintojen ohjautuminen samoille urille on tehnyt massasta hyvin vaikutusvaltaisen.

Ajoittain, etenkin kiihkon vallitessa massan käyttäytyminen lähenee joukkokäyttäytymistä. Tuolloin siihen vaikuttavat helpostikin lehdistön ja radion kautta välittyvät, huumaa lietsovat vetoamukset, jotka näppäilevät alkukantaisia impulsseja, antipatioita ja periytyneitä vihan tuntemuksia. Tämän ei pidä antaa hämärtää sitä tosiseikkaa, että massa voi toimia sortumatta joukolle tyypilliseen vimmaan. Massaan saattaa vaikuttaa paljonkin enemmän taiteilija tai kirjailija, joka sattuu aistimaan sen epämääräiset tuntemukset ja osaa ilmaista ne selkeästi.

Esimerkkejä massakäyttäytymisestä. Massan ja massakäyttäytymisen valaisemiseksi on syytä tarkastella lyhyesti joitakin esimerkkejä. Kultakuume ja ryntäys maan valtaamiseksi kuvaavat monia massakäyttäytymisen piirteitä. Niihin osallistuvat ihmiset tulevat usein hyvin erilaisista oloista ja muodostavat näin keskenään moniaineksisen koostuman. Klondiken kultakuumeeseen tai Oklahoman maaryntäykseen osallistuneet tulivat eri paikkakunnilta ja alueilta. Kultakuumeessa kullakin yksilöllä (tai parhaassa tapauksessa perheellä) oli oma päämääränsä tai tavoitteensa, minkä vuoksi osallistujien välillä oli hyvin vähän yhteistyötä ja niukasti uskollisuus- ja lojaalisuustunteita. Kaikki pyrkivät ennättämään muiden edelle, ja jokainen huolehti vain itsestään. Kun ryntäys on käynnissä, kuria ei juurikaan tunneta. Ei ole elintä, joka pakottaisi järjestykseen. Tuollaisissa oloissa on helppo havaita, kuinka ryntäys vauhkoon tuu tai kääntyy paniikiksi.

Massamainonta. Lisää valaisua massakäyttäytymisen luonteeseen saadaan tarkastelemalla lyhyesti massamainontaa. Siinä vetoamus on suunnattava nimettömälle yksilölle. Mainoksen suhde sen havittelemaan ostajaan on suora – ei ole elintä tai johtajaa, joka niin sanotusti voisi luovuttaa ostajakunnan myyjälle. Sen sijaan kukin yksilö toimii omien valintojensa pohjalta. Kuluttajat ovat moniaineksinen ryhmä; he ovat peräisin monista yhteisöistä ja elinoloista. Nimettömyytensä ansiosta he ovat massana kuitenkin homogeenisia, olennaisesti samanlaisia.

Proletaarimassat. Massan toisia piirteitä valaisevat muodostumat, joista joskus puhutaan proletaarimassoina. Ne edustavat laajaa väestöä, joka ei ole juurikaan järjestäytynyt ja jonka piiristä puuttuu tehokas viestintä. Ihmiset on tavallisesti riuhaistu irti vakaasta ryhmäelämästä. He ovat usein levottomia, jos kohta pontimena saattavatkin olla vain hatarat toiveet tai uudet maut ja kiinnostukset. Siten heidän käyttäytymisensä on hyvinkin hapuilevaa – kyse on epävarmasta valintaprosessista heidän huomionsa kohteeksi tulevien asioiden ja aatteiden joukosta.

Julkiso

Julkison luonne. Alkeistason kollektiiviryhmittymistä on tarkasteltava vielä julkisoa. Termi viittaa ihmisryhmään, (a) joka on kasvokkain jonkin kysymyksen kanssa, (b) joka on eri mieltä siitä, kuinka sitä on käsiteltävä, ja (c) joka on antautunut keskustelemaan asiasta. Tällaisena julkiso on erotettava kansalaisista tietyn kansakunnan jäseniin viittaavassa merkityksessä kuten puhuttaessa Yhdysvaltain

kansalaisista. Niin ikään se on erotettava seuraajaryhmistä tai yleisöstä kuten esimerkiksi tietyn elokuvatähden 'seuraajista' tai 'yleisöstä'. Julkison tunnusmerkkiä on kysymyksen esilläolo, keskustelu ja kollektiivinen mielipide.

Julkiso ryhmänä. Julkiso lukeutuu alkeistason spontaaneihin kollektiiviryhmittymiin siksi, ettei se synny suunnitelman tuloksena vaan luonnollisena reaktiona tietynlaiseen tilanteeseen. Sitä ettei julkiso ole olemassa vakiintuneena ryhmänä ja etteivät perinteet tai kulttuurimallit määrää ennalta sen käyttäytymistä, osoittaa se seikka, että sen olemassaoloa määrää esillä oleva kysymys. Ja kuten kysymykset vaihtelevat, vaihtelevat myös niitä vastaavat julkisot. Kysymyksen esilläolo on merkki sellaisen tilanteen olemassaolosta, jota ei voida käsitellä kulttuurisen säännön pohjalta vaan jonka käsittelemiseksi tarvitaan keskusteluteitse syntyvä kollektiivinen ratkaisu. Tässä mielessä julkiso on spontaani eikä ennalta määrätty ryhmittymä.

Julkison luonteenpiirteistä. Julkison alkeistasoinen ja spontaani luonne voidaan käsittää paremmin huomattaessa, että siltä kuten joukolta ja massaltakin puuttuvat yhteisöä tai yhteiskuntaa luonnehtivat ominaisuudet. Kysymyksen esilläolo vaatii, että ryhmän on toimittava; silti ei ole olemassa käsityksiä, määrittelmiä tai sääntöjä, jotka määräisivät ennalta, mitä toiminnan olisi määrä olla. Jos sellaisia olisi, esillä ei tietenkään olisi mitään kysymystä. Juuri tässä mielessä julkisosta voidaan puhua ryhmänä, jolla ei ole kulttuuria – ei sitä sanelevia perinteitä, mitä pitäisi tehdä. Edelleen koska julkiso syntyy aina vain kysymyksen myötä, sillä ei ole yhteisön tai yhteiskunnan muotoa eikä organisaatiota. Siinä ihmisillä ei ole kiteytyneitä arvoasemarooleja. Julkisolla ei myöskään ole me-tunnetta tai tietoisuutta identiteetistä. Sen sijaan julkiso on eräänlainen rakenteeton ryhmä, jonka koko ja jäsenistö vaihtelevat kysymysten mukaan. Ja sen sijaan että sen toiminta olisi etukäteen määrätty, se ponnistelee pyrkien päätyämään toimintaan. Siten sen on pakko *luoda* toimintansa.

Julkison omaleimaisuus on siinä, että sitä luonnehtii erimielisyys ja näin ollen *keskustelu* siitä, mitä on tehtävä. Tästä juontuu joukko seuraamuksia. Ensinnäkin vuorovaikutus julkison piirissä eroaa silmiinpistävästi joukossa tapahtuvasta. Joukko tungeksii, kehittää yhteistunnon ja saavuttaa yksimielisyyden vailla erimielisyyden tahroja. Julkiso toimii tulkitsevana ryhmänä ja antautuu väittelemään, joten luonteenomaisia sille ovat ristiriitasuhteet. Niinpä julkisossa yksilöiden tietoisuus omasta minästään todennäköisesti vahvistuu ja heidän kriittiset voimansa kasvavat, toisin kuin joukossa, jossa minätietoisuus ja kriittiset kyvyt häviävät. Julkisossa tuodaan esiin argumentteja, niitä arvostellaan ja niille esitetään vastaväitteitä. Näin ollen vuorovaikutusta leimaa vastakkaisuus eikä joukolle tyyppillinen vastavuoroinen tuki ja yksimielisyys.

Toinen kiinnostava seikka on, että tuo eroihin perustuva keskustelu panee joltain painoa tosioille ja edistää järkipäistä pohdintaa. Ainakin pyrkimys on tähän suuntaan, vaikka – kuten kohta nähdään – vuorovaikutus voi epäonnistua tässä pyrkimyksessä pahemman kerran. Kun joukkoa hallitsevat huhut ja dramaattinen suggestio, julkisossa vastustus ja erimielisyydet johtavat siihen, että väitteet haastetaan kilpasille ja alistetaan arvosteluun. Kun väitteet kohtaavat hyökkäyksiä, jotka uhkaavat tuhota ne perinjuurin, niitä on tuettava tai ne on muutettava. Arvostelua, jonka ne saavat osakseen, ei käy sivuuttaminen. Koska tosiot säilyttävät pätevyytensä, ne nousevat arvossaan, ja koska keskustelu on argumentoivaa, järkipäinen harkinta saa ainakin jossain määrin merkittävän roolin.

Julkison käyttäytymismuodot. Lopuksi tarkastellaan julkison toimintaa. Kysymys siitä on kiintoisa eritoten siksi, ettei julkiso toimi yhteisön tai yhteiskunnan eikä joukon tai massan tavoin. Yhteisö tai yhteiskunta ohjaavat toimintaansa noudattamalla etukäteistä sääntöä tai yksituumaisuutta, joukko kehittämällä yhteistunnon ja massa yhdentämällä yksilöllisiä valintoja. Julkiso saavuttaa oman tyyppisensä yhteisyyden ja ohjaa toimintaansa päätyväällä kollektiiviseen ratkaisuun tai kehittämällä kollektiivisen mielipiteen. Tästä syystä on välttämätöntä tarkastella nyt julkista mielipidettä ja sen muotoutumistapaa.

Julkinen mielipide

Julkinen mielipide on syytä nähdä kollektiiviseksi tuotteeksi. Se ei ole tällaisena yksimielinen mielipide, jonka kaikki julkisossa hyväksyvät, eikä välttämättä myöskään enemmistön mielipide. Kollektiivisena mielipiteenä se voi erota (ja usein eroaakin) julkisoryhmien kunkin jäsenen mielipiteestä. Sitä voidaan pitää ehkä yhdistelmämielipiteenä, joka on muotoutunut julkison jäsenten erilaisista mielipiteistä, tai paremminkin perustendenssinä, joka juontuu näiden erilaisten mielipiteiden kamppailusta ja jota näin ollen muovaavat niiden suhteellinen voima ja niiden vastakkaisuuksien vaihtelu. Jonkin vähemmistöryhmän kanta saattaa vaikuttaa kollektiivisen mielipiteen muotoutumisprosessiin paljon enemmän kuin enemmistöryhmän kanta. Kollektiivisena tuotteena julkinen mielipide edustaa koko julkisoa sen ryhtyessä toimiin esillä olevassa kysymyksessä. Sellaisena se mahdollistaa yhteensointuvan toiminnan, joka ei välttämättä perustu yksituumaisuuteen, yhteistuntoon tai yksilöllisten valintojen satunnaiseen samansuuntaisuuteen. Vaikka julkinen mielipide ei koskaan olekaan yksimielinen, se suuntautuu aina kohti ratkaisua.

Keskusteluavaruus. Julkinen mielipide sukeutuu keskustelijoiden molemminpuolisten myönnötysten tietä. Argumentti ja vastaväite ovat sitä muokkaavia välineitä. Jotta keskustelu etenisi, on olennaisen tärkeää, että julkisolla on jokin sellainen, jota on kutsuttu 'keskusteluavaruudeksi' – että se hallitsee yhteisen kielien tai kykenee sopimaan perustermien merkityksistä. Elleivät julkison jäsenet pysty ymmärtämään toisiaan, ei ole vain hedelmätöntä vaan mahdotonta keskustella ja väitellä. Nykyistä julkista keskustelua – etenkin jos se koskee tiettyjä kansallisia kysymyksiä – haittaa monasti keskusteluavaruuden puute. Julkinen keskustelu lamaantuu myös silloin, jos julkison jäsenet omaksuvat dogmaattisia tai lahkolaisia näkökantoja. Lahkolaisasenteen omaksuneet näet kieltäytyvät ottamasta huomioon toistensa näkökantoja ja muuttamasta omia kantojaan, vaikka niitä arvosteltaisiin ja niitä vastaan hyökättäisiin. Julkisen mielipiteen muotoutuminen edellyttää, että ihmiset pystyvät ymmärtämään toistensa kokemuksia ja näkökantoja sekä ovat valmiita tinkimään omista kannoistaan ja tekemään myönnytyksiä. Koska julkiso on jakautunut, tämä on ainoa tapa, jolla se voi toimia yhtenä yksikkönä.

Eturyhmät. Julkiso koostuu tavallisesti eturyhmistä ja asioita etäämpää tarkailevista, puolueettomammista ihmisistä. Useimmiten eturyhmien kamppailu nostaa esiin sen kysymyksen, joka luo julkison. Kullakin eturyhmällä on omien välittömien etujensa määrittämä näkemys siitä, miten kysymystä pitäisi käsitellä, ja ne pyrkivät saamaan näkökannalleen tukea ja kannatusta ulkopuolisilta puolueettomilta ryhmittä. Kuten Lippmann on osoittanut, tämä asettaa nuo ryhmät arvioitsijan ja tuomarin asemaan. Tavallisesti se, mihin suuntaan ne liittoutuvat,

määrää, mikä kilpailevista kaavailuista pääsee todennäköisesti parhaassa myötä-tuudessa lopulliseen toimintavaiheeseen. Siten ne, jotka eivät kuulu välittömiin eturyhmiin, ovat strategisessa ja ratkaisevassa asemassa, mikä merkitsee, että julkinen keskustelu käydään pääasiassa heidän parissaan. Eturyhmät pyrkivät muovaamaan mielipiteitä ja ujuttamaan ne näille suhteellisen puolueettomille ihmisille.

Tarkasteltaessa asiaa näin käy ymmärrettäväksi, miksi käyttöön otetaan propagandan tapaisia, korkeatasoisen julkisen keskustelun alta maata kaivavia vaikutusvälineitä ja miksi julkisen mielipiteen laatu vaihtelee. Tietty julkinen mielipide voi sijoittua mihin tahansa ulottuvuudella, joka kulkee hyvin tunneperäisistä ja ennakkoluuloisista näkökannoista aina hyvin älykkäisiin ja läpiajatteltuihin mielipiteisiin. Toisin sanoen julkista keskustelua voidaan käydä eri tasoilla, syvällisemmin tai pinnallisemmin. Yrittäessään muovata julkista mielipidettä eturyhmät saattavat useinkin pyrkiä lietsomaan tunneperäisiä asenteita ja jakamaan väärää informaatiota. Tämä on johtanut monet asiaa tutkineet katsomaan, ettei julkinen mielipide ole luonteeltaan mitään järkipäistä vaan päinvastoin jotain tunneperäistä, joka ei perustu järjenkäyttöön. On kuitenkin huomattava, että itse kiistelevän keskustelun prosessi pakottaa jossain mitassa esiin järkipäistä pohdintaa ja että sukeutuva kollektiivinen mielipide on siten tiettyssä mitassa järkipäinen. Se seikka, että väitteitä on puolustettava ja oikeutettava ja vastaväitteitä arvosteltava ja pyrittävä kumoamaan, tuo peliin arviointia, punnintaa ja arvottamista. Ehkä olisi osuvaa sanoa, että julkinen mielipide on järkipäinen mutta sen ei tarvitse olla älykäs.

Julkisen keskustelun rooli. On selvää, että julkisen mielipiteen laatu riippuu paljolti julkisen keskustelun tehosta. Tämä puolestaan riippuu siitä, että käytettävissä on lehdistön, radion ja julkisten kokousten tapaisia julkisia viestintävälineitä ja että ne ovat joustavia. Perustavaa niiden tehokkaalle käytölle on mahdollisuus vapaaseen keskusteluun. Jos joidenkin kiistelyyn osallistuvien kantojen esittäminen julkison puolueettomalle osalle estetään tai mahdollisuutta puolustaa niitä tuon osan edessä rajoitetaan, julkinen keskustelu menettää tehonsa.

Kuten todettua, ajaakseen etujaan eturyhmät pyrkivät helpostikin manipuloidaan julkista mielipidettä, näin etenkin tänään, jolloin julkisia asioita on paljon mutta mahdollisuuksia perusteelliseen keskusteluun vähän. Tilanne on johtanut 'propagandan' jatkuvasti kasvavaan käyttöön. Nykyisin useimmat julkisen mielipiteen tutkijat huomaavatkin, että heidän päätyökseen on noussut propagandan tutkimus.

Propaganda

Propagandaa voidaan pitää harkitusti luotuna ja ohjattuna kampanjana, jonka pyrkimyksenä on vietellä ihmiset hyväksymään tietty kanta, tuntemus tai arvo. Sen omalaatuisuus on siinä, että pyrkiessään tähän tavoitteeseen se ei kohtele vastustavia kantoja reilusti. Päämäärä hallitsee, ja keinot on alistettu sen tavoittelulle. Propagandan perusluonteeksi voidaankin havaita pyrkimys hankkia tietylle kannalle hyväksyntä vetoamalla muihin vaikuttimiin kuin tuon kannan ansioihin. Tämä seikka on tehnyt propagandasta epäilyttävää. Julkisen keskustelun ja harkinnan alueella propaganda muovaa mielipiteitä ja arvostuksia pääasiassa näppäilemällä tunneperäisiä asenteita ja tuntemuksia, ei punnitsemalla tiettyä asiaa ja sen ansioita sinänsä. Tavoitteena on saada tietty asenne tai arvo juurtu-

maan niin, että se tuntuu ihmisistä luonnolliselta, todelta ja oikealta ja siten joltakin, joka on putkahtanut ilmoille pakottamatta, kuin luonnostaan.

Kollektiivinen toiminta propagandan pohjalta. On tärkeää huomata, että propaganda pyrkii saamaan aikaan pikemmin kollektiivista kuin yksilöllistä toimintaa. Tässä mielessä se on syytä erottaa mainonnasta, joka pyrkii vaikuttamaan yksilöiden toimintaan. Propagandan pyrkimyksenä sitävastoin on luoda vakaumus ja saada toiminta sovittumaan sen mukaiseksi. Tietyn vakaumuksen jakavat ovat helpoiten taipuvaisia toimimaan yhdessä ja tukemaan toisiaan. Tältä kannalta jokainen jotain oppia saarnaava tai uskoa julistava on propagandisti, sillä hänen lopullisena tavoitteenaan ei ole keskustella opin tai uskon ansioista vaan juurruttaa tietty vakaumus. Propagandan toimintaperiaatteena onkin lopettaa keskustelu ja pohdinta.

Käytännön propagandasäännöt. On joitain yksinkertaisia sääntöjä, joita pidetään yleensä toimivina propagandassa. Halutun kannan tai asenteen juurruttamiseksi on tietenkin ensiksi välttämätöntä saada ihmisten huomio osakseen. Toiseksi kohde, josta ihmisten toivotaan kiinnostuvan, on tarpeen esittää mainonnan tapaan edullisessa ja vetoavassa valossa. Kolmanneksi vaikutuspyrkimyksessä hyödynnettyjen mielikuvien tulee olla yksinkertaisia ja selväpiirteisiä. Neljänneksi iskusanot ja -lauseita tai esitettyjä mielikuvia on toistettava herkeämättä. Viidenneksi väittelyyn antautumisen sijasta pitää yksinkertaisesti vain vakuuttaa vakuuttamasta päästyäänkin. Näitä yksinkertaisia tekniikoita pidetään erityisen tehokkaina silloin, kun kohteina olevien ihmisten huomio on vaivatta johdettavissa ja kiinnostus helposti väsähtävää.

Propagandan perusmenetelmät. Peruslinjat, joita noudattaen propaganda voi toimia, ovat kuitenkin laveampia. Siksi niitä on tarkasteltava lähemmin. Voidaan erottaa kolme päärettä, joita edetessään propaganda useinkin saavuttaa tavoitteensa. Ensimmäinen on yksinkertaisesti tosioiden vääristely ja virheellisen informaation tarjoaminen. Ihmiset ovat taipuvaisia muodostamaan arvostelmansa ja mielipiteensä tarjolla olevan informaation pohjalta. Manipuloimalla toisia – vaikenemalla yksistä ja vääristämällä toisia – propagandisti voi tehdä paljonkin saattaakseen tietyn asenteen idulleen.

Toinen propagandistin suosikkimenetelmä on hyödyntää sisä- ja ulkoryhmäasenteita. Sosiologit tietävät hyvin, että kahden ryhmän välille kehittyvä vahva aistimus vastakkaisuudesta purkautuu voimakkaina, järjen hallitsemattomina tuntemuksina. Kumpikin ryhmä pyrkii ruokkimaan jäsenistössään uskollisuutta ja altruismia sekä terottamaan vihan ja inhon sapenkarvaisia tuntemuksia ulkopuolisia kohtaan. Propagandisti on erityisen suotuisassa asemassa, jos hän kykenee hyödyntämään tätä sisä- ja ulkoryhmämallia. Tällöin hän pyrkii siihen, että ihmiset samastaisivat hänen kantansa sisäryhmätuntemuksiinsa ja vastakkaiset kannat ulkoryhmäaseteisiinsa. Tämä sisä- ja ulkoryhmäasetelma selittää propagandan valtavan tehon sotien aikana.

Propagandistin ehkä tärkein keino on hyödyntää ihmisillä jo olevia tunneperäisiä asenteita ja ennakkoluuloja. Tällöin hän pyrkii rakentamaan niitä ja omaa propagandasanomaansa yhdistävän kytköksen. Niinpä jos hän pystyy liittämään kantansa tiettyihin ihmisillä jo oleviin myönteisiin asenteisiin, tuo kanta saa osakseen hyväksyntää. Samoin jos vastakkaiset kannat kyetään kytkemään kielteisiin asenteisiin, taipumusta torjua ne saadaan vahvistetuksi. Tämä keino on nykykeskustelussa aika laajassa käytössä. Omia väitteitä yritetään kytkeä sellaisiin myön-

teisensävyyisiin kaavottumiin kuin 'demokratia', 'perustuslain pelastaminen' tai 'yksilön vapaus' ja vastaväitteitä sellaisiin kaavottumiin kuin 'kommunismi' tai 'Amerikan vastaisuus'. Propaganda toimiikin pääasiassa juuri näppäilemällä ihmisillä jo olevia tuntemuksia ja ennakkoluuloja.

Propagandistin kekseliäisyys. Vaikka onkin mahdollista osoittaa ne yksinkertaiset säännöt, joita propaganda noudattaa, ja ne psykologiset mekanismit, joihin se nojautuu, on tärkeä tiedostaa, että kaikki riippuu kekseliäisyydestä. Kuttakin tilannetta on käsiteltävä oivaltaen sen erityispiirteet. Keino, joka voi olla täysosuma yhdessä tilanteessa, voi olla täysin tehoton toisessa. Tältä osin propaganda muistuttaa suostuttelua kasvokkaistilanteessa; paljon riippuu vaistonvaraisista vaikutelmista ja ovelasta kekseliäisyydestä.

Ristiriitaiset propagandat. Propagandan käyttö julkisella areenalla on nykyäivinä kiistatta lisääntynyt. Tämä seikka on epäilemättä vaikuttanut sekä julkisen mielipiteen luonteeseen että tapaan, jolla se saa sisältönsä. Tämän seurauksena monet ovat vaipuneet epätoivoon pohtiessaan demokraattisen koneiston käyttökelpoisuutta. On kuitenkin tärkeää huomata, että propagandan ja vasta-propagandan olemassaolo herättää omat kysymyksensä tai asiansa, mikä taas on omiaan virittämään yllä tarkasteltujen tapaisen keskusteluprosessin. Sillä missä ristiriitaiset tai vastakkaiset propagandat toimivat, siellä on rakentunut kenttä loogiselle kaksintaistelulle, jossa tosiot ovat etusijalla ja järkipäiväinen pohdinta idullaan. Tästä näkökulmasta voi ymmärtää sen huomion, että propaganda on haitallista ja vaarallista vain jos se on täysin yksisuuntaista.

Julkiso, joukko ja massa

Ennen julkison käsittelyn päättämistä on syytä viitata siihen, että tietyissä oloissa se voi muuttua joukoksi. Ainakin propaganda voi saada tällaista aikaan. Kun ihmisiä julkisossa yllätetään vetoamalla heille yhteiseen tuntemukseen, he alkavat tungeksia ja kehittää yhteistuntoa. Se mitä he tuolloin ilmaisevat, on julkinen mieliala, ei julkinen mielipide. Kuitenkaan moderneissa oloissa julkison taipumus muuttua joukoksi ei ole enää kovin yleistä. Sen sijaan on astunut massa. Ihmisten lisääntynyt irtautuminen paikallisista oloista, julkisten asioiden moninaistuminen ja joukkoviestinnän laajentuminen ovat yhdessä muiden tekijöiden kanssa saaneet aikaan sen, että ihmiset toimivat yhä enemmän yksilöllisten valintojen pohjalta ja ottavat yhä vähemmän osaa julkiseen keskusteluun. Useinkin julkiso ja massa ovat olemassa monin tavoin toisiinsa sekoittuneina. Tästä johtuen kollektiivisen käyttäytymisen nykynäyttämö on käynyt yhä sekavammaksi, mikä vaikeuttaa sen erittelijän työtä.

Viite

- 1 Wilbur Schrammin toimittamaan teokseen *The Process and Effects of Mass Communication* (Urbana: University of Illinois Press, 1961) sisältyvän katkelman "The Crowd, the Mass, and the Public" pohjalta hiukan lyhentäen suomentanut Veikko Pietilä. Blumerin alkuperäinen artikkeli sisältyy Alfred M. Lee Jr.:n toimittamaan teokseen *New Outline of the Principles of Sociology* (New York: Barnes and Noble Inc., 1946) otsikolla "Collective Behavior".